

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Факультет економіки, управління та інженерії
Кафедра економіки та фінансів

“ФІНАНСИ”
МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Спеціальностей
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
051 «Економіка»

ОС «Бакалавр»

Мукачево 2022

МДУ 2022

УДК 338
ББК65.053.011

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Мукачівського державного університету протокол № 11 від 22 серпня 2022 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри економіки та фінансів протокол № _____ від _____ 2022 р.

Укладач

Братюк В.П. – к.е.н., доц. кафедри фінансів МДУ.

Рецензент

Хаустова К.М. - доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму МДУ.

У 64 Братюк В.П. ФІНАНСИ: методичні матеріали для забезпечення практичних занять з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 051 «Економіка» / укладач Братюк В.П. – Мукачево: МДУ, 2022. - 37 с. (1,9 др.арк)

Методичні матеріали містять передмову, методичні матеріали до практичних та семінарських занять з дисципліни «Фінанси», план практичних занять, методичні вказівки щодо забезпечення самостійної (індивідуальної) індивідуальної роботи студентів, теми рефератів, тестові завдання для підсумкового контролю, а також список літератури.

© МДУ, 2022

ЗМІСТ

	ЗМІСТ	3
	ПЕРЕДМОВА	4
	ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ	5
	Тема 1. Предмет фінансової науки, як пізнання сутності фінансів.	6
7	Тема 2. Генезис і еволюція фінансів	7
	Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки	8
	Тема 4. Фінансове право і фінансова політика	9
	Тема 5. Податки. Податкова система	11
	Тема 6. Бюджет. Бюджетна система	13
	Тема 7. Бюджетний дефіцит.	15
	Тема 8. Державний кредит	17
	Тема 9. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.	19
	Тема 10. Соціальні позабюджетні фонди	21
	Тема 11. Фінанси суб'єктів господарювання	23
	Тема 12. Фінанси домогосподарств	27
	Тема 13. Страхування. Страховий ринок	29
	Тема 14. Фінансовий ринок	31
	Тема 15. Фінансовий менеджмент	33
	Рекомендована література	38

ПЕРЕДМОВА

Метою вивчення курсу є формування у майбутніх фахівців з фінансів та обліку і аудиту сучасного економічного мислення та системи знань щодо загальних закономірностей розвитку сучасних фінансових і грошово-кредитних відносин суспільства.

Основними завданнями вивчення дисципліни "Фінанси" є вивчення суті та характерних ознак фінансів та кредиту, їх ролі і місця в економічній системі, засад фінансово-кредитної політики держави і механізму її реалізації, сфер і ланок фінансової системи.

Завдання дисципліни:

- розкрити сутність і функції фінансів, їх місце і роль в системі розподільних відносин;
- охарактеризувати окремі сфери і ланки фінансової системи;
- розкрити основи функціонування фінансового механізму, зміст і призначення фінансів суб'єктів господарювання, міжнародних фінансів, фінансового і страхового ринків;
- розглянути зміст державних фінансів і таких їх складових як бюджет, державні цільові фонди, державний кредит;
- охарактеризувати сутність податків, податкової політики і податкової системи держави;
- ознайомити зі змістом кредитних відносин, функціями кредиту та видами кредитування;
- виявити специфіку реалізації системи фінансово-кредитних відносин в різних сферах господарської діяльності суспільства.

Згідно з вимогами освітньо – професійної програми студенти повинні знати:

- зміст фінансових категорій, таких як: фінанси, фінансова система, фінансовий механізм, кредит, податки, податкова політика, бюджет, бюджетна система, страхування, фінансовий ринок;
- суть і тенденції розвитку фінансових відносин та їх особливостей у сфері державних фінансів і фінансів господарських одиниць;
- специфіку реалізації фінансового механізму і його склад;
- класифікацію податків і принципи оподаткування;
- види кредитів і їх призначення;
- зміст і організацію страхування;
- структуру фінансового ринку;
- закономірності формування і розвитку міжнародних фінансів, мати уяву про місце України в цій системі.
- мислити фінансовими категоріями і переводити їх на мову практичної діяльності.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен вміти:

- вільно орієнтуватися в теоретичних і практичних проблемах фінансової системи;
- аналізувати поточну ситуацію на вітчизняному та зарубіжному фінансовому ринку;
- прогнозувати майбутній розвиток фінансових відносин;
- обирати оптимальні шляхи вирішення конкретних виробничих завдань фінансового характеру тощо.

Предмет дисципліни: теоретико - методичні засади функціонування фінансової та грошово - кредитної системи.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Практичне заняття з навчальної дисципліни - це різновид аудиторного навчального заняття, метою якого є формування практичних вмінь і навичок студентів з загальних закономірностей розвитку сучасних фінансових і грошово - кредитних відносин суспільства.

Оцінки, отримані студентом за окремі практичні заняття враховуються при виставленні поточної модульної оцінки.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає проведення практичних занять за всіма темами, що входять до складу дисципліни. Тематика практичних занять наведена у табл. 1

Таблиця 1.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ ФІНАНСИ

№ з/п	Назва теми
1	2
1.	Тема 1. Предмет фінансової науки, як пізнання сутності фінансів.
2.	Тема 2. Генезис і еволюція фінансів
3.	Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки
4.	Тема 4. Фінансове право і фінансова політика
5.	Тема 5. Податки. Податкова система
6.	Тема 6. Бюджет. Бюджетна система
7.	Тема 7. Бюджетний дефіцит.
8.	Тема 8. Державний кредит
9.	Тема 9. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.
10.	Тема 10. Соціальні позабюджетні фонди
11.	Тема 11. Фінанси суб'єктів господарювання
12.	Тема 12. Фінанси домогосподарств
13.	Тема 13. Страхування. Страховий ринок
14.	Тема 14. Фінансовий ринок
15.	Тема 15. Фінансовий менеджмент

Тема 1. Предмет фінансової науки, як пізнання сутності фінансів.

План.

1. Предмет науки про фінанси.
2. Сутність і відмінні ознаки фінансів..
3. Функції фінансів.
4. Призначення і роль фінансів.

Мета: набути практичних навичок розрахунку та аналізу показників динаміки, утворення та використання ВВП за категоріями доходу та кінцевими споживачами витрат.

Завдання

Завдання 1. Наведіть приклади грошових і фінансових відносин. Обґрунтуйте їх відмінності. Назвіть грошові відносини які, у свою чергу, є фінансовими відносинами.

Завдання 2. Поясніть суперечливість фінансових відносин і шляхи її подолання.

Завдання 3. За даними статистичних щорічників України (табл. 1.1) проаналізуйте динаміку зміни ВВП. Зробіть висновки.

Таблиця 1.1

Показники динаміки ВВП України за 2013-2019 рр.

Рік	ВВП у фактичних цінах, млрд грн.	Індекс фізичного обсягу ВВП у % до попереднього року	ВВП в розрахунку на одну особу, грн.
2013	948,1	102,3	20 495
2014	913,3	85,2	19 832
2016	1 120,6	104,1	24 429
2017	1 349,2	105,4	29 519
2018	1 459,1	100,2	32 002
2019	1 505,5	100,0	33 095

Теми рефератів:

1. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями.
2. Фінансова інформація та її роль в реалізації контрольної функції.
3. Взаємозв'язок розподільної і контрольної функцій фінансів.
4. Дискусійні питання щодо функцій фінансів.
5. Форми фінансового забезпечення відтворювального процесу.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає суть і значення фінансів як науки?
2. Наведіть приклади простих і складних фінансових категорій.
3. Який зв'язок фінансів з грошима, кредитом, ціною, заробітною платою?
3. Назвіть основні підходи до визначення категорії фінанси.
4. Чим відрізняються централізовані та децентралізовані фонди фінансових ресурсів?
5. Розкрийте основні ознаки фінансів.
6. У чому проявляється розподільча функція фінансів?
7. Яка роль належить контролю як функції фінансів?
8. Назвіть компоненти сукупного суспільного продукту та дайте їм характеристику.
9. Які Ви можете назвати напрями впливу фінансів на розвиток суспільного виробництва?

Термінологічний словник

Витрати - частина фінансових відносин між різними суб'єктами з приводу використання доходів і надходжень.

Вчення про фінанси - сукупність теоретичних положень щодо фінансів, система

поглядів на фінанси.

Децентралізовані фінанси - грошові відносини, що опосередковують кругообіг грошових фондів підприємств, населення, суспільних громадських організацій.

Доходи - частина фінансових відносин між різними суб'єктами з приводу формування централізованих і децентралізованих фондів.

Контрольна функція фінансів - спостереження за рухом фінансових ресурсів, який може відбуватися як у фондovій, так і не фондovій формах з метою контролю формування та розподілу ВВП на всіх рівнях господарювання за умов дотримання фінансової дисципліни.

Предмет фінансів - діяльність держави, юридичних і фізичних осіб, що пов'язана з формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів.

Розподільна функція фінансів полягає в тому, що за допомогою фінансів відбувається розподіл і перерозподіл вартості ВВП між різними економічними суб'єктами та напрямками цільового використання.

Фінансові відносини - система грошових відносин, пов'язаних з розподілом, формуванням і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів для задоволення суспільних, колективних та індивідуальних потреб.

Фінансові ресурси - грошові накопичення та доходи, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу та використання ВВП і національного багатства і зосереджені у відповідних фондах або в нефондовій формі для забезпечення безперервного процесу виробництва, задоволення суспільних потреб, виконання фінансових зобов'язань.

Централізовані фінанси - економічні відносини, які пов'язані з формуванням і використанням фондів грошових коштів держави, що акумулюються в державній бюджетній системі та централізованих грошових фондах цільового призначення.

Тема 2. Генезис і еволюція фінансів

План.

1. Об'єктивні історичні передумови виникнення і розвитку фінансів.
2. Етапи еволюції фінансів

Мета: з'ясувати концептуальні основи генезису та еволюції фінансів як історичної та економічної категорії; дати характеристику етапів еволюційного розвитку фінансів у взаємозв'язку із суспільно-історичними формаціями.

Завдання

Завдання 1. Назвіть основні ознаки виникнення фінансів у докапіталістичній формації.

Завдання 2. Вкажіть, якими передумовами розвитку фінансів характеризується феодальна формація.

Завдання 3. Охарактеризуйте фінансові аспекти розвитку капіталістичної формації.

Завдання 4. Чим обумовлений подальший розвиток фінансів у постіндустріальному суспільстві?

Теми рефератів:

1. Визначення сутності фінансів з погляду філософії та історії фінансової думки.
2. Фінансові аспекти первісного накопичення капіталу.
3. Фінанси постіндустріального суспільства.

Питання для самоконтролю:

1. Які історичні аспекти виникнення фінансів.
2. Розкрийте зміст основних етапів генезису фінансів.
3. Надайте характеристику фінансам як вартісній і розподільчій категорії.

Термінологічний словник

Генезис - момент зародження та подальший процес розвитку, що призвів до певного стану, виду, вияву того чи іншого явища.

Данина - примусовий побір у формі воєнної контрибуції, збору натурою або грошима, а також феодальної ренти, несплата яких супроводжувалася екзекуціями.

Державна казна - місце, куди надходили гроші і звідки здійснювалися платежі для конкретних цілей.

Десятина - десята частина від воєнної здобичі, урожаю, худоби, доходу - натурою (товаром) або в грошовому еквіваленті, сплачувана монарху у вигляді узаконеного духовного зобов'язання.

Домен - дохід від державної власності, княжих земель і добровільні тимчасові збори з населення.

Доменіальний устрій - система, за якої формування доходів держави здійснювалося за рахунок доходів від власності короля, держави (експлуатації земель, лісів, надр, ведення торгівлі).

Історична категорія - сутність, що виникла на певній стадії розвитку навколишнього середовища і характеризується закономірністю розвитку, пов'язаною з розвитком навколишнього середовища.

Еволюція - одна з форм руху у природі та суспільстві - безперервна поступова кількісна зміна. У широкому розумінні - будь-яка зміна, розвиток, перетворення.

Еволюція фінансів - процес поступових перетворень, основні етапи розвитку фінансів, зумовлені певними історичними передумовами.

Національне багатство - сукупність створених і нагромаджених благ, яким володіє суспільство, а також природних ресурсів, залучених до господарського обороту.

Регалії державні - методи формування доходів державної казни, що базувалися на особливих привілеях і правах держави.

Суспільно-економічна формація - форма організації суспільного життя, що характеризується певним рівнем розвитку продуктивних сил і відповідним характером виробничих відносин, поділом суспільства на класи, соціальні прошарки тощо, певними формами власності на засоби виробництва.

Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки

План.

1. Об'єктивні історичні передумови виникнення і розвитку фінансів.
2. Становлення та розвиток фінансової науки і еволюція її предмета в світлі історії економічної думки.
3. Новітні уявлення вітчизняних учених про розвиток фінансової науки.

Мета: засвоєння та поглиблення знань щодо основних напрямів наукових шкіл фінансової науки на різних етапах суспільного розвитку та вивчення концептуальних положень теорій державних і корпоративних фінансів.

Завдання

Завдання 1. В умовах кризового стану економіки країни на яких рівнях, на Ваш погляд, потрібно проводити наукові дослідження фінансових проблем: на рівні національної економіки; регіону; підприємств; домогосподарств?

Завдання 2. Вкажіть місце фінансової науки в системі економічних знань. Назвіть предмет фінансової науки. Якому блоку фінансових знань Ви віддасте перевагу: фундаментальним теоретичним та історичним основам фінансів чи системі знань науково-прикладного характеру?

Завдання 3. Охарактеризуйте спільні та відмінні ознаки монетаризму та кейнсіанства. Результати узагальніть у таблиці.

Завдання 4. Назвіть та охарактеризуйте основні наукові фінансові школи в Україні.

Теми рефератів:

1. Етапи формування фінансів як окремої науки.
2. Загальне та специфічне в розвитку фінансової науки в Україні
3. Фінансова наука: історія, становлення, предмет, метод.
4. Історичний аспект становлення та розвитку фінансової науки

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте історичні аспекти виникнення фінансів.
2. Якими факторами соціально-економічного життя було зумовлено

виокремлення фінансів у окрему науку?

3. Які вітчизняні вчені внесли вклад у розвиток фінансової науки?

4. Охарактеризуйте новітні підходи до визначення предмету фінансової науки.

Термінологічний словник

Вчення про фінанси - сукупність теоретичних положень щодо фінансів, система поглядів на фінанси.

Гіпотеза - наукове припущення, істинність якого не доведена і потребує експериментальної перевірки.

Метод - спосіб відображення та відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Головні елементи методу: принципи, правила, прийоми, способи та засоби.

Наукова парадигма - теоретико-методологічна основа фінансової науки і наукових досліджень; приклад концепції чи теоретичного підходу.

Наукова проблема - суб'єктивне уявлення об'єктивної дійсності, яке потребує наукового дослідження.

Науковий результат - нове знання, здобуте у процесі фінансових наукових досліджень і зафіксоване на носіях наукової інформації.

Наукові закони - внутрішні суттєві зв'язки фінансових ідей, процесів, явищ, що зумовлюють їхній закономірний розвиток.

Постулати та аксіоми - вихідні, незалежні, несуперечливі та повні твердження або положення наукових теорій, які сприймаються як істинні і з яких виводяться інші положення (основні абстракції).

Судження - думка, у якій за допомогою зв'язку фінансових явищ, понять чи процесів стверджується або заперечується відповідний факт.

Фінансова доктрина - систематизоване вчення про фінанси, цілісну концепцію, сукупність принципів, функцій, методів.

Фінансова думка відображає сукупність наукових тем, порушених проблем, відкритих істин і способів їх впровадження у практичну діяльність.

Фінансова концепція - система доказів певного положення або система поглядів на фінансове явище чи процес.

Фінансова наука - спеціалізована галузь наукових знань, наукова діяльність, спрямована на вивчення фінансів у теоретичному і практичному аспектах, а також форм організації їхніх окремих інститутів; упорядкований процес отримання знань, їхньої організації та систематизації в контексті певної парадигми, а також сума знань про явища міжнародних, державних та приватних фінансів і достовірно встановлені закономірності їх функціонування.

Фінансова теорія - взаємопов'язана система узагальнення сутнісних ознак організації фінансових відносин і фінансової діяльності.

Фінансове наукове поняття - думка, відображена в узагальненій формі.

Тема 4 Фінансове право і фінансова політика

План.

1. Зміст державного регулювання фінансових відносин.
2. Правові основи формування фінансової системи.
3. Завдання і принципи фінансової політики
4. Основні види та напрями фінансової політики.
5. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.
6. Фінансове планування і прогнозування: суть, принципи, методи, завдання.
7. Управління фінансами та його зміст.
8. Фінансове забезпечення і фінансове регулювання.
9. Сутність, види, форми і методи фінансового контролю.
10. Склад і характеристика фінансових важелів.

Мета: вивчити основи побудови та структуру фінансової системи України; з'ясувати сутність і види фінансової політики, фінансових ресурсів, фінансового механізму та їх взаємозв'язок; дослідити сутність і роль фінансового права у соціально-економічному житті суспільства.

Завдання

Завдання 1. Опрацюйте зміст Бюджетної резолюції і зробіть висновки щодо основних напрямів бюджетної політики України на поточний рік.

Завдання 2. Наведіть приклади стратегічних і тактичних фінансових завдань у реалізації фінансової політики держави в сучасних умовах.

Завдання 3. Охарактеризуйте органи, які розробляють і реалізують фінансову політику в Україні.

Завдання 4. Охарактеризуйте взаємозв'язок фінансової політики та фінансового права.

Теми рефератів:

1. Нормативно-правове забезпечення фінансових відносин
2. Стратегія і тактика фінансової політики.
3. Взаємодія фінансового механізму з фінансовою політикою.
4. Система фінансових планів, їх характеристика.
5. Фінансовий аудит як незалежний фінансовий контроль.
6. Суб'єкти фінансового контролю в Україні, їх функції.
7. Шляхи підвищення дієвості фінансового контролю.
8. Використання фінансових важелів для активізації економічного зростання і підвищення суспільного добробуту.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні законодавчі та нормативно-правові акти, які регулюють фінансові відносини
2. Дайте визначення поняття "фінансова політика".
3. Розкрийте основні завдання та принципи фінансової політики
4. Які напрями виділяють в складі фінансової політики.
5. Охарактеризуйте особливості в реалізації фінансової політики в Україні?
6. Який зв'язок між фінансовою політикою та фінансовим механізмом?
7. З яких елементів складається фінансовий механізм?
8. Які Ви знаєте методи фінансового планування?
9. Наведіть приклади фінансових планів.
10. Розкрийте зміст управління фінансами.
11. Назвіть суб'єкти та об'єкти фінансового контролю.
11. Які Ви знаєте критерії класифікації видів фінансового контролю?
12. В чому відмінність між лімітами і резервами?
13. Які виділяють групи фінансових норм?
14. Дайте визначення пені і штрафу.

Термінологічний словник

Бюджетне фінансування - виділення коштів у безповоротному порядку з бюджетів і державних цільових фондів суб'єктам господарювання для повного або часткового покриття їхніх витрат.

Державні фінанси - грошові відносини з приводу розподілу та перерозподілу частини вартості ВВП та частини національного багатства, які пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів у розпорядженні держави та державних підприємств, призначених на цілі розширеного відтворення, задоволення соціально-культурних та інших потреб суспільства.

Міжнародні фінанси - система відносин, які характеризують міжнародні, грошові потоки на рівні держав, урядів, окремих підприємств і населення.

Самофінансування - забезпечення потреб простого та розширеного відтворення

виробництва за рахунок власних коштів.

Фінанси домогосподарств - система економічних відносин, пов'язана з формуванням і використанням грошових доходів населення, одержаних у результаті трудової, індивідуальної, підприємницької та інших видів діяльності.

Фінансова політика - особлива сфера діяльності держави направлена на мобілізацію фінансових ресурсів і їх раціональне використання з метою виконання державою своїх функцій.

Фінансова система - сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер і ланок фінансових відносин, що опосередковують створення, розподіл і використання фондів грошових коштів, які формуються в процесі перерозподілу ВВП та національного доходу.

Фінансова стратегія - довгостроковий курс фінансової політики розроблений на перспективу, який передбачає вирішення великомасштабних завдань, визначених економічною та соціальною стратегією суспільства.

Фінансова тактика - вирішення завдань у галузі фінансів на окремому етапі розвитку суспільства шляхом своєчасного перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових відносин.

Фінансове законодавство - система усіх підпорядкованих відповідним чином нормативно-правових актів, що регулюють фінансові відносини в державі.

Фінансове право - сукупність правових норм, що регулюють економічні відносини у сфері мобілізації, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів держави й органів місцевого самоврядування, необхідних для їх безперервного функціонування.

Фінансовий механізм - сукупність методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення.

Фінансовий ринок - сукупність економічних відносин, пов'язаних з розподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів.

Тема 5 . Податки. Податкова система

План.

1. Сутність і функції податків.
2. Класифікація податків, її ознаки.
3. Елементи системи оподаткування.
4. Податкова система: поняття, основи побудови.
5. Податкова політика в Україні та її зміст.

Мета: розглянути поняття податків і зборів, їх призначення, функції, класифікацію; дослідити теоретичні основи побудови податкової системи та її складу, набути практичних навичок розрахунку податкових платежів до бюджету.

Завдання

Завдання 1 Підприємство виробило і реалізувало 8 000 пляшок горілки із вмістом спирту 40 %, місткість однієї пляшки - 0,5 л. Визначити суму акцизного податку, яку необхідно сплатити підприємству - виробнику алкогольних напоїв, якщо ставка акцизного податку за 1 л 100 % спирту становить 70,53 грн.

Методичні рекомендації: суму акцизного податку визначаємо шляхом множення обсягу реалізованої продукції на ставку акцизного податку за 1 л 100 % спирту.

Завдання 2 Громадянин ввозить в країну легковий автомобіль 2014 року випуску, з об'ємом двигуна 2 400 куб см. Заявлена митна вартість -25 000 дол. США. Розрахувати суму ввізного мита, митного збору, акцизного податку та податку на додану вартість, а також загальну суму, що підлягає сплаті на митниці при перетині митного кордону, якщо ставка ввізного мита відповідно до Єдиного митного тарифу - 10 %, митний збір за оформлення товару - 0,2 % митної вартості, ставка акцизного податку - 2,213 євро за 1 см куб. об'єму циліндра двигуна. Обмінний курс валют на момент подання документів на

митниці встановлюється відповідно до курсу НБУ.

Методичні рекомендації: сума ввізного мита - це добуток митної вартості в національній валюті та ставки ввізного мита; сума митного збору - це добуток митної вартості в національній валюті та ставки митних зборів; сума ПДВ - це сумамитної вартості, збільшеної на суму ввізного мита, акцизного податку, помножена на ставку ПДВ.

Завдання 3 У звітному періоді доходи підприємства від продажу продукції становили 25 750 тис. грн., а інші доходи - 17 тис. грн. Витрати, пов'язані з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції, - 22 430 тис. грн. Розрахувати суму податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету за результатами звітного періоду.

Методичні рекомендації: суму податку на прибуток підприємств визначаємо шляхом множення прибутку до оподаткування, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду, на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг і суму інших витрат звітного податкового періоду на ставку податку.

Завдання 4 Підприємство, що розташоване в населеному пункті з чисельністю населення 48 тис. осіб, згідно з даними державного земельного кадастру має: 3 га сільськогосподарських земель, що використовуються під сіножаті. Грошова оцінка за 1 га землі сільськогосподарського призначення встановлена у розмірі - 5 400 грн., а ставка податку - 1 % від нормативної грошової оцінки. Визначити суму плати за землю.

Методичні рекомендації: суму земельного податку для земельних ділянок, грошову оцінку яких проведено, визначають шляхом множення грошової оцінки землі на ставку земельного податку з 1 га землі.

Завдання 5. Працівнику за поточний місяць нараховано 1 860,00 грн. заробітної плати. Також надано кошти на відрядження -500,00 грн. Визначити суму єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування платника податку, суму податку на доходи фізичних осіб та суму до видачі працівнику.

Теми рефератів:

1. Склад прямих та непрямих податків в Україні.
2. Податковий кодекс України, його значення для функціонування науково-обґрунтованої та стабільної податкової системи держави.
3. Історичний розвиток форм оподаткування.
4. Зародження держави і податків.
5. Дискусійні питання функцій податків.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає економічна сутність податків?
2. Які функції виконують податки?
3. Які існують відмінності між податками, платежами і відрахуваннями?
4. Які виділяються елементи системи оподаткування ?
5. За якими ознаками класифікують податки?
6. Які існують способи утримання податків?
7. Що таке податкова політика?
7. Які критерії успішного проведення податкової політики?
8. Як визначається сутність податкової системи і в чому її відмінності від системи оподаткування?
9. На яких принципах базується побудова податкової системи?

Термінологічний словник

Джерело сплати податку - дохід (прибуток, виручка тощо), з якого сплачується податок.

Одиниця оподаткування - одиниця фізичного або грошового виміру об'єкта оподаткування.

Податкова квота - встановлена частка податку в доході платника в абсолютному або відносному вираженні, як правило, незалежно від його розміру.

Податкова пільга - передбачене податковим і митним законодавством звільнення

платника податків від обов'язку щодо нарахування і сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності відповідних підстав.

Податковий обов'язок - обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і в строки, визначені Податковим кодексом України, законами з питань митної справи.

Предмет податку - матеріальні та нематеріальні активи, фінансові показники, за наявності яких у платника податку виникає податковий обов'язок.

Суб'єкт податку - особа, на яку прямо чи опосередковано покладено податковий обов'язок перед державою і яка несе на собі тягар зі сплати податку.

Тема 6. Бюджет. Бюджетна система

План.

1. Бюджет як економічна і правова категорія.
2. Економічна сутність доходів бюджету та їх класифікація
3. Видатки державного бюджету, їх класифікація.
4. Бюджетна система: поняття і принципи побудови
6. Бюджетна система України та її структура.
7. Поняття бюджетного процесу і його етапи.
8. Бюджетний дефіцит: види та шляхи скорочення.

Мета: отримати практичні навички щодо аналізу моделі перерозподілу ВВП через бюджет, динаміки обсягів і структури доходів та видатків Державного (Зведеного) бюджету України.

Завдання

Завдання 1. На основі статистичних даних визначте модель перерозподілу ВВП через бюджетну сферу, що використовується в Україні. Назвіть характерні ознаки цієї моделі (табл. 6.1).

Таблиця 6.1 - ВВП та доходи Зведеного бюджету України за період 2015- 2019 рр., млн грн.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП (у фактичних цінах)	912 563,0	1 120 585,0	1 349 178,0	1 459 096,0	1 505 485,0
Доходи Зведеного бюджету України	272 967,0	314 506,3	398 553,6	445 525,3	442 742,9

Методичні рекомендації: розрізняють такі моделі перерозподілу ВВП через бюджет: американська - від 25 до 30 %; західноєвропейська - від 35 до 45 %; скандинавська - від 50 до 60 %.

Завдання 2. На основі статистичних даних проведіть аналіз динаміки обсягів та структури доходів і видатків Державного бюджету України.

Таблиця 6.2 - Доходи Державного бюджету України за період 2015-2019 рр., млн грн.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження	148 915,6	166 872,2	261 604,9	274 715,2	262 777,1
Неподаткові надходження	50 676,8	65 067,7	49 087,8	68 287,6	72 853,2
Доходи від операцій з капіталом	1 060,1	586,9	517,7	1 231,4	255 408,4
Цільові фонди	633,6	1 157,9	206,4	254,5	202,7
Офіційні трансферти	7 769,0	6 624,8	2 718,6	1 342,5	1 609,3

Таблиця 6.3 - Видатки Державного бюджету України за період 2015-2019 рр., млн грн.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
Загальнодержавні функції	24 850,4	34 694,3	39 996, 5	44 010,7	50 101,1
Оборона	9 663,3	11 347,1	13 241,1	14 485,7	14 843,0
Громадський порядок, безпека, судова влада	24 159,2	28 570,7	32 415,3	36 469,8	39 190,9
Економічна діяльність	33 294,3	36 029,9	44 771,6	49 396,0	41 299, 2
Охорона навколишнього середовища	1 824,3	2 292,7	3 008,4	4 135,4	4 595,1
Житлово-комунальне господарство	270,6	844,4	324,2	379,6	96,8
Охорона здоров'я	7 534,9	8 759,0	10 223,9	11 358,5	12 879,3
Духовний і фізичний розвиток	3 216,7	5 165,5	3 830,4	5 488,5	5 111,9
Освіта	23 925,7	28 807,5	27 232,7	30 243,2	30 943,1
Соціальний захист і соціальне забезпечення	51 517,5	69 311,3	63 540,2	75 254,4	88 547,3

Теми рефератів:

1. Розподільна і контрольна функція бюджету.
2. Місце і значення бюджету в загальній системі фінансових відносин.
3. Бюджетний механізм фінансового регулювання і посилення його конструктивного впливу на реалізацію стратегії економічного і соціального розвитку України.
4. Загальний і спеціальний фонди державного бюджету.
5. Форми і методи мобілізації грошових коштів у бюджет.
6. Основні напрями використання бюджетних коштів.
7. Податкові і неподаткові надходження, їх склад і структура.
8. Склад і структура витрат державного бюджету в соціально-культурній сфері.
9. Порядок складання, розгляду і затвердження проекту державного бюджету.
10. Методи розрахунку бюджетного дефіциту.
11. Проблеми скорочення і можливі джерела покриття бюджетного дефіциту.

Питання для самоконтролю:

1. Що являє собою бюджет як економічна категорія?
2. В чому призначення і роль бюджету?
3. Які функції бюджету і в чому їх сутність?
4. У чому виражається матеріальний зміст бюджету?
5. Які існують бюджетні методи регулювання економічних і соціальних процесів?
6. Що являють собою бюджетна система та бюджетний устрій?
7. Які складові бюджетної системи України?
8. На яких принципах ґрунтується побудова бюджетної системи України?
9. Що являє собою бюджетний процес і які стадії він включає?
10. Що таке бюджетний дефіцит і які існують джерела його погашення

Термінологічний словник

Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Бюджетна система України - сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Бюджетний процес - регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Видатки бюджету - кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Тема 7. Бюджетний дефіцит

План.

1. Поняття бюджетного дефіциту
2. Критерії класифікації основних видів бюджетного дефіциту.
3. Джерела погашення бюджетного дефіциту.

Мета: засвоїти сутність бюджетного дефіциту, основні причини його виникнення, класифікацію бюджетного дефіциту, охарактеризувати джерела фінансування бюджету, розглянути основні концепції збалансування бюджету та вказати можливі напрями зменшення дефіциту бюджету в Україні. Набути практичні навички щодо аналізу стану та динаміки змін дефіциту Державного бюджету України.

Завдання

Завдання 1. На основі статистичних даних проведіть аналіз динаміки дефіциту Державного бюджету України та розрахуйте співвідношення дефіциту Державного бюджету України та ВВП України. Зробіть висновки (табл. 7.1).

Таблиця 7.1 - Дефіцит Державного бюджету України та обсягу ВВП України за 2009-2015 рр., млн грн.

Показник	Рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Дефіцит Державного бюджету	12 502,0	31 563,0	64 265,5	23 557,6	53 445,2	64 707,6
Обсяг ВВП	948 100,0	914 720,0	1 082 569,0	1 302 079,0	1 411 238,0	1 454 931,0

Завдання 2. На основі статистичних даних проаналізуйте показники Державного бюджету України та ВВП України. Зробіть висновки.

Таблиця 7.2 - Фінансування дефіциту Державного бюджету України за період 2013-2018 рр., млн грн.

Показник	Рік					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальне фінансування	19 066,00	25 020,18	31 563,03	54 095,37	35 343,00	25 129,48
Фінансування за борговими операціями	4 977,25	12 167,46	61 553,93	83 862,17	258 262,01	32 585,00
Запозичення	11 627,86	18 199,97	89 001,67	107 658,38	88 096,39	98 484,56
Внутрішні запозичення	3 829,79	10 774,38	70 193,79	73 590,27	45 087,50	60 952,64

Зовнішні запозичення	7 798,07	7 425,59	18 807,87	34 068,11	43 008,89	37 531,92
Погашення	-6 650,60	-6 032,51	-27 447,74	-23 796,22	-62 270,19	-65 899,56
Внутрішні зобов'язання	-2 499,56	-3 659,71	-14 518,04	-17 061,99	-37 522,83	-34 650,96
Зовнішні зобов'язання	-4 151,05	-2 372,80	-12 929,70	-6 734,23	-24 747,36	-31 248,60
Надходження від приватизації державного майна	10 587,71	607,14	8 501,22	6 350,00	10 000,00	10 000,00
Фінансування за активними операціями	3 501,04	12 245,57	-38 492,13	-36 116,80	-483,20	-17 455,52
Дефіцит Державного бюджету	12 502,0	31 563,0	64 265,5	23 557,6	53 445,2	64 707,6
Обсяг ВВП	948 100,0	914 720,0	1 082 569,0	1 302 079,0	1 411 238,0	1 454 931,0

Завдання 3. На основі даних додатка 2 до Закону України "Про Державний бюджет на поточний рік" визначте склад і структуру джерел фінансування дефіциту Державного бюджету в цілому та в розрізі за загальним і спеціальним фондами.

Теми рефератів:

1. Бюджетний дефіцит і його вплив на державний борг країни.
2. Причини виникнення дефіциту бюджету та методи його фінансування в Україні.
3. Бюджетний дефіцит і державний борг, проблеми фінансування бюджетного дефіциту.
4. Причини і наслідки бюджетного дефіциту.
4. Бюджетний дефіцит сутність, причини виникнення, джерела покриття.
5. Регулювання бюджетного дефіциту

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення бюджетного дефіциту.
2. Які причини появи бюджетного дефіциту?
3. Розкрийте зміст офіційного і прихованого дефіциту бюджету.
4. Які позитивні і негативні аспекти свідомого дефіциту бюджету.
5. Дайте визначення активного і пасивного дефіциту бюджету.
6. Які існують джерела погашення дефіциту бюджету?

Термінологічний словник

Активний дефіцит - використання залучених коштів на фінансування бюджетних інвестицій і капіталовкладень, що сприятимуть зростанню ВВП.

Вимушений дефіцит пов'язаний із низьким рівнем виробленого ВВП, якщо процес оподаткування не може забезпечити бюджет держави достатніми доходами.

Операційний дефіцит - первинний дефіцит, у розрахунку якого процентні платежі за державним боргом скориговані на темпи інфляції.

Плановий дефіцит - дефіцит, запланований і затверджений у Законі України "Про державний бюджет України".

Пасивний дефіцит - дефіцит, при якому залучені кошти спрямовуються на фінансування поточних потреб.

Первинний дефіцит - дефіцит, при розрахунку якого з видатків виключено витрати на сплату процентів за державним боргом.

Прихований дефіцит виникає внаслідок включення до доходної частини джерел фінансування дефіциту бюджету чи завищення обсягів планових доходів бюджету.

Свідомий дефіцит виникає в умовах достатності фінансових ресурсів у суспільстві та досить високого рівня доходів юридичних і фізичних осіб.

Секвестр бюджету - пропорційне скорочення видатків з усіх статей бюджету (крім захищених) протягом часу, що залишається до закінчення поточного бюджетного року.

Сеньйораж - дохід, що одержує держава в результаті випуску в обіг додаткової кількості грошей.

Структурний дефіцит є результатом свідомої активної (дискреційної) політики держави, що передбачає маніпулювання податками і урядовими видатками з метою зміни реального обсягу національного виробництва і зайнятості, контролю над інфляцією та прискорення економічного зростання і запобігання спаду виробництва.

Управління ліквідністю бюджету - заходи з покриття касових розривів з метою повного та своєчасного виконання урядом взятих на себе зобов'язань.

Фактичний дефіцит - реальне перевищення видатків над доходами бюджету, офіційно зафіксоване наприкінці бюджетного року.

Фінансування бюджету - надходження та витрати бюджету, пов'язані зі зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету.

Циклічний дефіцит - дефіцит, який є результатом циклічного падіння виробництва внаслідок кон'юнктурних коливань.

Тема 8. Державний кредит

План.

1. Походження, сутність і функції кредиту.
2. Форми та різновиди кредиту
3. Державний кредит і державний борг

Мета: отримати практичні навички щодо аналізу стану, структури та динаміки змін внутрішнього і зовнішнього боргу України.

Завдання

Завдання 1. На основі статистичних даних розрахуйте співвідношення державного боргу України до ВВП України. Проаналізуйте динаміку цього показника, визначте фактори, що вплинули на його зміну. Зробіть висновок, чи відповідає значення цього показника вимогам, вказаним у ст. 18 Бюджетного кодексу України.

Завдання 2. На основі статистичних даних про державний і гарантований державою даних борг України проведіть аналіз складу, структури та динаміки змін боргу України. Вкажіть причини виявлених тенденцій (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 - Державний і гарантований державою борг України за 2013- 2018 рр., млрд грн.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	189,41	317,90	432,30	473,12	515,51	584,37
Державний борг:	130,69	226,99	323,48	357,27	399,22	480,22
- внутрішній борг	44,67	91,07	141,66	161,47	190,30	256,96
- зовнішній борг	86,02	135,93	181,81	195,81	208,92	223,26
Гарантований державою борг:	58,72	90,91	108,83	115,85	116,29	104,15
- внутрішній борг	2,00	14,06	13,90	12,24	16,21	27,13
- зовнішній борг	56,72	76,84	94,93	103,61	100,08	77,02

Завдання 8.3. На основі статистичних даних проаналізуйте показники Державного боргу України за останні п'ять років за типом кредитора.

Теми рефератів:

1. Державний кредит. Проблеми державного боргу в Україні.
2. Державний кредит, його сутність і форми
3. Державний кредит та проблеми внутрішнього і зовнішнього боргу
4. Державний борг та способи управління ним
5. Комерційний кредит та перспективи його розвитку в Україні.
6. Державний кредит та його розвиток в Україні.
7. Значення і роль державного кредиту в фінансуванні бюджетного дефіциту.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає економічна сутність та призначення державного кредиту?
2. Які функції державного кредиту?
3. Які існують види і форми державного кредиту?
4. За якими ознаками класифікують державні позики?
5. Які існують відмінності між облігаційними і безоблігаційними державними позиками?
6. Які існують джерела погашення державних позик?
7. Що таке державний борг?
8. Які існують види державного боргу?
9. Які переваги внутрішнього боргу над зовнішнім?
10. У чому полягає сутність управління державним боргом?
11. Які існують методи коригування позикової політики держави?

Термінологічний словник

Анулювання (скасування) державного боргу передбачає відмову держави від зобов'язань за випущеними позиками (внутрішніми, зовнішніми або за всім державним боргом).

Відстрочення погашення позики або всіх раніше випущених державою позик означає перенесення термінів виплати заборгованості.

Гарантований державою борг - загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України щодо повернення отриманих і непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями.

Державні позики - така форма державного кредиту, при якій держава залучає тимчасово вільні кошти населення, підприємств, організацій через випуск і реалізацію державних цінних паперів.

Зовнішній державний кредит - сукупність відносин, у яких держава є на світовому фінансовому ринку як позичальником, так і кредитором.

Казначейське зобов'язання України - державний цінний папір, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України.

Конверсія державного боргу - зміна дохідності позик.

Консолідація - зміна термінів дії позик.

Уніфікація позик - об'єднання кількох позик в одну з метою спрощення управління державним боргом.

Облігація - цінний папір, що засвідчує внесення його власником коштів і підтверджує зобов'язання уряду відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у ньому строк із виплатою попередньо визначеного доходу, якщо це передбачається умовами випуску.

Обмін за регресивним співвідношенням облігацій попередніх позик на одну нову з коефіцієнтом, що зменшується, здійснюється, щоб скоротити державний борг.

Ощадна справа включає надання позик державі ощадними установами за рахунок позичкових коштів населення без повідомлення реальних власників про купівлю державних цінних паперів.

Реструктуризація - використання у комплексі повністю або частково зазначених вище методів.

Рефінансування - проведення нових запозичень з метою розрахунку з власниками облігацій раніше випущених позик.

Тема 9. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.

План.

1. Місцеві фінанси в економічній системі держави
2. Місцеві бюджети - фінансова основа місцевого самоврядування
3. Збалансування місцевих бюджетів

Мета: набути практичних навичок з аналізу доходів і видатків місцевого бюджету м. Кам'янське.

Завдання

Завдання 1. На основі статистичних даних проаналізуйте структуру доходів бюджету м. Кам'янське. Зробіть висновок про динаміку та структурні зрушення у складі бюджету. Результати розрахунків узагальніть у таблиці (табл. 9.1).

Таблиця 9.1 - Обсяг доходів бюджету м. Кам'янське за 2013-2017 рр., млн грн.

Назва статті	Рік				
	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	382,7	372,9	419,5	500,6	590,6
Неподаткові надходження	49,6	45,8	52,2	55,1	58,4
Доходи від операцій з капіталом	22,4	16,0	17,9	5,2	4,9
Цільові фонди	4,1	4,8	2,3	2,9	1,1
Офіційні трансферти	191,5	151,9	178,4	269,6	358,2
Усього доходів	650,3	591,5	670,4	833,4	1 013,2

Завдання 2. Проведіть аналіз структури податкових надходжень до бюджету м. Кам'янське. Оцініть їх динаміку та структурні зрушення. Результати розрахунків узагальніть у таблиці (9.2).

Таблиця 9.2 - Склад і структура податкових надходжень бюджету м. Кам'янське за період 2015-2019 рр., млн грн.

Назва статті	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Податки на доходи, податки на прибуток, у т. ч.:	301,8	291,3	328,9	379,2	428,5
- податок на доходи фізичних осіб	291,4	288,3	326,5	378,6	427,5
- податок на прибуток	1,4	3,1	2,4	0,7	1,0
Податки на власність	6,4	7,5	7,9	2,5	2,2
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, у т. ч.:	39,4	47,7	55,9	92,7	107,3
- плата за землю	39,3	47,6	55,6	92,6	107,2
Внутрішні податки на товари та послуги:	11,2	4,5	3,9	-	-
Інші податки, у т. ч.:	23,9	21,9	22,9	-	-
- місцеві податки та збори	5,8	6,1	5,8	22,7	49,8
Окремі податки та збори, що зараховуються до місцевих бюджетів	-	-	-	0,4	0,1
Інші податки та збори	-	-	-	3,1	2,7

Усього	382,7	372,9	419,5	500,6	590,6
--------	-------	-------	-------	-------	-------

Завдання 3. Проведіть аналіз структури неподаткових надходжень до бюджету м. Кам'янське. Оцініть їх динаміку та структурні зрушення. Результати розрахунків узагальніть у таблиці (табл. 9.3).

Таблиця 9.3 - Обсяг і структура неподаткових надходжень бюджету м. Кам'янське за період 2015-2019 рр., млн грн.

Назва статті	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи від власності та підприємницької діяльності	5,3	4,5	6,2	2,9	1,3
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	17,4	15,4	13,6	12,2	10,8
Інші неподаткові надходження	0,3	0,7	1,9	2,3	4,8
Власні надходження бюджетних установ	26,6	25,2	30,5	37,7	41,5
Усього	49,6	45,8	52,2	55,1	58,4

Завдання 4. Проведіть аналіз складу та структури доходів від операцій з капіталом до бюджету м. Кам'янське, оцініть їх динаміку та структурні зрушення (табл. 9.4).

Таблиця 9.4 - Склад і структура доходів від операцій з капіталом бюджету м. Кам'янське за період 2016-2020 рр., млн грн.

Група доходів	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Надходження від продажу основного капіталу	21,3	10,8	13,6	2,4	3,8
Надходження від продажу землі та нематеріальних активів	1,1	5,2	4,3	2,8	1,1
Усього	22,4	16,0	17,9	5,2	4,9

Завдання 5. Проведіть аналіз динаміки змін обсягу та складу надходжень трансфертів до бюджету м. Кам'янське. Розрахуйте питому вагу трансфертів у доходах бюджету м. Кам'янське (табл. 9.5).

Таблиця 9.5- Обсяг і склад надходжень трансфертів до бюджету м. Кам'янське у 2015-2019 рр., млн грн.

Назва статті	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи бюджету	650,3	591,5	670,4	833,4	1013,2
Офіційні трансферти, у т. ч.:	191,5	151,9	178,4	269,6	358,2
- дотації	14,1	3,3	0,8	10,3	15,1
- субвенції	177,4	144,3	175,7	259,3	343,1
- іншої частини бюджету	-	4,3	1,9	-	-
Питома вага офіційних трансфертів у доходах бюджету, %					

Завдання 6. На основі статистичних даних проаналізуйте видатки бюджету м. Кам'янське за функціональною, економічною та відомчою класифікаціями за останні п'ять років. Розрахуйте відносні показники їх структури. Зробіть висновки.

Теми рефератів

1. Місцеві податки і збори та їх роль у доходах місцевих бюджетів.
2. Проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів.
3. Напрямки реформування місцевого оподаткування в Україні.
4. Склад місцевих фінансових інститутів.
5. Роль місцевих фінансів в сучасній економічній системі держави.
6. Міжнародні стандарти організації місцевих фінансів
7. Нормативно-правова база місцевих фінансів України та її розвиток

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність і призначення місцевих фінансів?
2. Які структурні елементи включають місцеві фінанси?
3. Як класифікують доходи місцевих органів влади за джерелами надходжень та за економічною природою?
4. За рахунок яких джерел формуються доходи місцевих бюджетів?
5. Що відносять до власних і залучених коштів місцевих бюджетів?
6. Що являє собою фінансове вирівнювання?
7. Які існують проблеми фінансового

Термінологічний словник

Видатки місцевих бюджетів - економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Дотація вирівнювання - міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує.

Міжбюджетні відносини - відносини між державою, АРК, місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України.

Міжбюджетні трансферти - кошти, які безоплатно та безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Місцеві фінансові ресурси - сукупність усіх грошових коштів, які перебувають у розпорядженні місцевих органів влади, а також підвідомчих їм підприємств комунальної власності за рахунок надходжень доходів у спосіб, передбачений законодавством.

Субвенції - міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

Фінансове вирівнювання - приведення у відповідність витрат місцевих бюджетів до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця, ліквідація диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків за окремими територіями.

Тема 10. Соціальні позабюджетні фонди

План

1. Призначення і роль державних позабюджетних фондів.
2. Джерела формування соціальних позабюджетних фондів та напрями їх використання.

Мета: набути практичних навичок розрахунку сум єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до державних цільових фондів з роботодавців і найманих працівників та аналізу бюджетів соціальних позабюджетних фондів.

Завдання

Завдання 1. Розрахуйте суму єдиного соціального внеску, що підлягає сплаті в державні цільові фонди.

Методичні рекомендації: відповідно до Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" встановлені такі розміри ставок (табл. 10.1).

Таблиця 10.1- Розміри ставок ЄСВ

Об'єкти нарахувань та утримувань	Роботодавці (нарахування), %	Працівники (утримання), %
----------------------------------	---------------------------------	------------------------------

Заробітна плата (виплати, що входять до ФОП) для всіх працівників, крім інвалідів	Від 36,76 до 49,7 залежно від класу професійних ризику виробництва	3,6	
Заробітна плата (виплати, що входять до ФОП) для працівників-інвалідів	8,41	3,6	
Винагороди за договорами за виконані роботи, надані послуги	34,7	2,6	
Оплата тимчасової непрацездатності (першіп'ять днів за рахунок коштів роботодавця і наступні дні за рахунок коштів Фонду)	Для працівників-інвалідів	8,41	2
	Для решти працівників	33,2	2

Базою для нарахування ЄСВ для працівників є сума нарахованої заробітної плати за видами виплат, які включають основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, та сумувинагороди фізичним особам за виконання робіт (надання послуг) за цивільно- правовими договорами. Максимальна величина бази нарахування єдиного внеску - 15 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, мінімальний страховий внесок - добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску.

Суми ЄСВ розподіляються за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (до солідарної системи); загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття; загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Завдання 2. Фонд оплати праці підприємства за місяць становить 88 564 грн. Розрахуйте суму єдиного соціального внеску, якщо підприємство належить до 25- го класу професійного ризику (ставка ЄСВ для роботодавця - 37,33 %).

Завдання 3. На підприємстві, на якому більше 50 % працівників - інваліди, а їх витрати на оплату праці становлять більше 25 %, здійсніть нарахування єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, якщо фонд оплати праці по підприємству становить 25 тис. грн.

Завдання 4. Фонд оплати праці бюджетної установи за місяць становить 156 845 грн. Складіть розрахунок і визначте суму єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Завдання 5. На основі матеріалів Міністерства праці та соціальної політики України "Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення" проаналізуйте показники діяльності позабюджетних соціальних фондів за останні три роки. Зробіть висновки.

Теми рефератів:

1. Державні соціальні позабюджетні фонди: проблеми та напрями їх розвитку.
2. Позабюджетні фонди. Формування доходів позабюджетних фондів
3. Джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів позабюджетних ...
4. Система державних органів, що регулюють фінансові відносини в Україні.
5. Причини необхідності створення державних позабюджетних фондів 6. Державні позабюджетні фонди та їх роль у здійсненні соціальної політики.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні завдання соціальних позабюджетних фондів?
2. Назвіть основні державні позабюджетні фонди.
3. Які особливості нарахування і справляння Єдиного соціального внеску?
4. Охарактеризуйте джерела формування і напрями витрачання соціальних позабюджетних фондів.
5. Назвіть основні задачі ПФУ.

Термінологічний словник

Державні цільові фонди - фонди спеціального призначення, які створюються з метою фінансування відповідних загальнодержавних програм і мають конкретні джерела фінансування та напрямки використання.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) - консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб і членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування - система, що передбачає матеріальне забезпечення громадян у разі настання страхового випадку (досягнення пенсійного віку, непрацездатність, хвороба тощо), а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету відповідного Фонду соціального страхування, що формується шляхом сплати обов'язкових страхових внесків юридичними та фізичними особами, а також за рахунок інших джерел.

Недержавний пенсійний фонд - фонд, який створений і діє відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення.

Пенсія - гарантована щомісячна грошова виплата для забезпечення громадян у старості, а також у разі втрати годувальника або працездатності.

Позабюджетні фонди - сукупність фінансових коштів, які перебувають у розпорядженні центральних або регіональних (місцевих) органів влади, що мають цільове призначення.

Система недержавного пенсійного забезпечення - складова системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних і юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Соціальна виплата - соціальна допомога, що надається громадянам у вигляді грошових сум (до них належать пенсії, допомоги, допомога по догляду за дітьми тощо).

Спеціальні фонди - фонди, за рахунок коштів яких держава надає соціальні послуги населенню, субсидії та кредити підприємствам, регулює національну економіку тощо.

Тема 11. Фінанси суб'єктів господарювання

План.

1. Фінансові відносини суб'єктів господарювання
2. Фінансові ресурси підприємства, їх склад і джерела формування
3. Фінанси комерційних підприємств: їх види та зміст на них фінансової роботи
4. Особливості фінансів некомерційних підприємств

Мета: отримати практичні навички з розрахунку чистого фінансового результату діяльності суб'єкта господарювання та проведення аналізу його фінансового стану.

Завдання

Завдання.1. Визначте чистий фінансовий результат діяльності підприємства за такими даними: дохід від реалізації продукції - 90 тис. грн., собівартість реалізованої продукції - 40 тис. грн., адміністративні витрати - 8 тис. грн., витрати на збут - 11 тис. грн., інші операційні витрати - 3 тис. грн., фінансові витрати - 10 тис. грн.

Завдання 2. Визначте дохід від реалізації продукції, валовий прибуток (збиток), фінансові результати від операційної та звичайної діяльності підприємства за такими

даними: чистий прибуток - 6 877 тис. грн.; інші вирахування із доходу - 7 тис. грн.; собівартість реалізованої продукції - 5 457 тис. грн.; адміністративні витрати - 1 426 тис. грн.; витрати на збут - 1 340 тис. грн.; витрати на оплату праці -3 168 тис. грн.; інші операційні витрати - 9 580 тис. грн.; інші операційні доходи - 16 364 тис. грн.; інші фінансові доходи - 128 тис. грн.; інші доходи - 302 тис. грн.; фінансові витрати - 29 тис. грн.; інші витрати - 652 тис. грн.

Завдання 3. Проведіть оцінку фінансового стану суб'єкта господарювання.

Методичні рекомендації: під фінансовим станом підприємства розуміють систему показників, які характеризують виробничо-господарську діяльність підприємства і відображають наявність, розміщення й ефективність використання фінансових ресурсів.

Розрізняють такі групи показників, за якими проводиться аналіз фінансового стану підприємства (табл. 11.1)

Таблиця 11.1 - Алгоритм розрахунку фінансових показників

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
Аналіз майнового стану підприємства		
Коефіцієнт зносу основних засобів	Знос основних засобів Первісна вартість основних засобів	Зменшення
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Знос основних засобів, що надійшли Первісна вартість основних засобів на кінець року	Збільшення
Коефіцієнт вибуття основних засобів	Вартість основних засобів, що вибули Первісна вартість основних засобів на початок року	Менше, ніж коефіцієнт оновлення

Аналіз ліквідності підприємства

Коефіцієнт покриття		>1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Гроші та їх еквіваленти + Поточні фінансові інвестиції + Дебіторська заборгованість Поточні зобов'язання і забезпечення	0,6-0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Гроші та їх еквіваленти + Поточні фінансові інвестиції	> 0,25 збільшення
	Поточні зобов'язання і забезпечення	
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	Оборотні активи - Поточні зобов'язання і забезпечення	> 0 збільшення

Аналіз фінансової стійкості підприємства

Коефіцієнт автономії	Власний капітал Сума балансу	> 0,5
Коефіцієнт фінансування	Довгострокові зобов'язання і забезпечення Поточні зобов'язання і забезпечення	+ < 1 + зменшення
	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття Власний капітал	
Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал Довгострокові зобов'язання і забезпечення + Поточні зобов'язання і забезпечення + Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	> 1 збільшення

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Оборотні активи - Поточні зобов'язання і забезпечення	> 0,1
	Оборотні активи	
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Оборотні активи - Поточні зобов'язання і забезпечення Власний капітал	> 0 збільшення
Аналіз ділової активності підприємства		
Коефіцієнт оборотності активів	Чистий дохід від реалізації продукції Середньорічна вартість активів	Збільшення
Тривалість одного обороту активів, дні	Тривалість періоду Коефіцієнт оборотності активів	Зменшення
Аналіз рентабельності підприємства		
Коефіцієнт рентабельності активів	Чистий фінансовий результат Середньорічна вартість активів	> 0
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Чистий фінансовий результат Середньорічна вартість власного капіталу	> 0
Коефіцієнт рентабельності діяльності	Чистий фінансовий результат Чистий дохід від реалізації продукції	> 0
Коефіцієнт рентабельності продукції	Валовий прибуток (збиток) + Інші операційні витрати - Інші операційні доходи Собівартість реалізованої продукції + Адміністративні витрати + Втрати на збут	> 0

Завдання 4. На основі наведених даних визначте показники фінансової стійкості підприємства, якщо: необоротні активи - 2 992 тис. грн.; запаси - 1 106 тис. грн.; інші оборотні активи - 834 тис. грн.; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги -953 тис. грн.; дебіторська заборгованість за розрахунками - 143 тис. грн.; інша поточна дебіторська заборгованість - 31 тис. грн.; гроші та їх еквіваленти - 36 тис. грн.; власний капітал - 3 765 тис. грн.; довго- строкові зобов'язання та забезпечення - 438 тис. грн.; поточні зобов'язання та забезпечення - 1 892 тис. гривень.

Теми рефератів:

1. Грошові надходження від діяльності підприємства, їх склад і економічна характеристика.
2. Особливості фінансів господарських суб'єктів різних форм власності та видів діяльності.
3. Джерела формування і напрямки використання фінансових ресурсів комерційних підприємств державної і недержавної форм власності.
4. Взаємовідносини підприємницьких структур із бюджетом і цільовими державними фондами.
5. Вплив галузевих факторів на організацію фінансів підприємств.
6. Кошторисне фінансування, його зміст і принципи.
7. Неприбуткова діяльність громадських формувань і добродійних фондів.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте економічну сутність фінансів підприємств.
2. У чому полягає призначення фінансів підприємств?
3. Які є спільні й відмінні ознаки фінансів державних і недержавних підприємств?
4. Розкрийте зміст і завдання організації фінансів підприємства.
5. Як саме галузева специфіка діяльності підприємства та його формавласності впливають на особливості організації фінансової роботи?
6. Назвіть джерела формування фінансових ресурсів підприємства.
7. Які види бюджетних асигнувань може одержувати державне підприємство?
8. Як здійснюється фінансове забезпечення відтворення основних засобів?
9. Схарактеризуйте фінансові аспекти формування і використання обігових коштів.
10. За рахунок чого формуються доходи підприємства?
11. Які існують напрями витрат підприємства?
12. Як формуються фінансові результати діяльності підприємства?
13. Які чинники впливають на формування фінансових результатів підприємства?
14. Які напрями удосконалення системи управління фінансами підприємства Ви можете назвати?

Термінологічний словник

Акціонерне товариство - господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій.

Господарське товариство - підприємство або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна й участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Командитне товариство - господарське товариство, у якому один або декілька учасників ведуть від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Ліквідність - здатність підприємства перетворити його активи з метою одержання грошових коштів для покриття своїх поточних зобов'язань.

Платоспроможність - можливість підприємства своєчасно розраховуватися по короткострокових зобов'язаннях за допомогою ліквідних оборотних активів і одночасно продовжувати безперебійну діяльність.

Повне товариство - господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору провадять підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Приватне підприємство - підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці.

Товариство з додатковою відповідальністю - господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариство з обмеженою відповідальністю - господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном.

Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Фінанси суб'єктів господарювання - сукупність економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання грошових доходів і фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

Фінансові ресурси суб'єктів господарювання - сукупність грошових доходів і надходжень суб'єктів господарювання, які використовуються для формування децентралізованих фондів фінансових ресурсів або в нефондовій формі для забезпечення процесів розширеного відтворення та виконання фінансових зобов'язань підприємств.

Тема 12. Фінанси домогосподарств

План

1. Економічна сутність фінансів домогосподарств.
2. Склад фінансів домогосподарств

Мета: засвоїти та поглибити знання щодо основних характеристик домогосподарств у сучасних умовах, їх ролі в економічному кругообігу ресурсів; сутності фінансів домогосподарств, особливостей формування доходів і витрат домогосподарств, особливостей здійснення заощаджень і факторів, що на них впливають.

Завдання

Завдання 1. Яким чином соціальна політика держави впливає на рівень якості життя населення? Аргументуйте свою відповідь фінансово-економічними показниками.

Методичні рекомендації: "рівень життя" є складною та системною соціально-економічною категорією, яка відображає сукупність відносин та умов, що визначають життєдіяльність і розвиток людей. Під якістю життя розуміють також задоволеність населення життям з точки зору широкого набору потреб та інтересів.

Завдання 2. Звернувшись до методології систем оцінювання якості життя, проаналізуйте, які фінансові чинники використовуються в оцінюванні якості життя людини в різних країнах. Вкажіть, яке місце та чому в зазначених у таблиці 12.4 та інших рейтингах посідає Україна.

Методичні рекомендації: оцінка якості життя населення є важливим інструментом соціально-економічної політики будь-якої держави, тому що дозволяє: встановлювати орієнтири соціально-економічної політики на перспективу; здійснювати аналіз поточного рівня соціально-економічного розвитку країни; оцінювати рівень бідності; визначати місце країни в загальносвітовому прогресі; проводити міжрегіональні порівняння рівня та якості життя населення.

Для оцінки якості життя населення, як правило, використовують два підходи, мета і призначення яких різні. За першим підходом оцінка якості життя проводиться для міжнародних порівнянь з різними країнами світу. За другим - оцінюється якість життя населення на рівні країни для прийняття урядом рішень щодо планування її соціально-економічного розвитку.

Показники, за допомогою яких оцінюються рівень і якість життя на міжнародному рівні, поділяються на кількісні (ВВП або національний дохід на одну особу населення, рівень доходу та його розподіл у суспільстві, рівень споживання різних матеріальних благ і послуг за класами товарів, рівень зайнятості тощо) і якісні (показники умов праці, побутова дозволя людини тощо) (табл. 12.1.).

Таблиця 12.1 - Загальна характеристика міжнародних систем оцінювання якості життя

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Індикатори	Кількість охоплених країн
Загальнометодологічна концепція стандартів і якості життя	Науково-академічне співтовариство в цілому	ВВП на одну особу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошик, видатки домогосподарств, GFK-кошик, рівень бідності, нерівність у доходах, задоволеність життям і щастя, депривація, оптимізм щодо майбутнього тощо	Залежно від дзавдань
Індекс якості життя EIU	Дослідницька організація Economic Intelligence Unit	Здоров'я, сім'я, громадське життя, матеріальне благополуччя, політична стабільність і безпека, клімат, гарантія зайнятості, політична свобода, гендерна рівність	111
Методологія Є С European Statistical System Committee	Європейський комітет статистичних систем	Матеріально-побутові умови, продуктивна чи основна активність, здоров'я, освіта, дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія), економічна та фізична безпека, державне управління (влада) та основні права, природа та навколишнє середовище, загальне сприйняття життя	Н/д
Індекс якості життя International Living	Журнал International Living	Вартість життя, культура, економіка, довкілля, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека та ризик, клімат	190
Європейський моніторинг якості життя	Європейська фундація покращення життєвих умов праці	Здоров'я, зайнятість, депривації (позбавлення) за доходами, освіта, сім'я, соціальна участь, житло, навколишнє середовище, транспорт, безпека, відпочинок, задоволеність життям	34
Better Life Initiative	ОЕСР	Житлові умови, доходи, зайнятість, освіта, екологія, здоров'я, ефективність управління, суспільне життя, безпека, задоволеність умовами життя, баланс між робочим часом і дозвіллям	34

Завдання.3. На основі даних Державної служби статистики проаналізуйте склад і структуру доходів та витрат домогосподарств за останні п'ять років.

Теми рефератів:

1. Фінанси домашніх господарств
2. Джерела і структура фінансів домогосподарств
3. Домогосподарства, їх доходи та витрати
4. Грошові доходи домогосподарств та проблеми їх розподілу

Питання для самоконтролю:

1. Чим обумовлена необхідність управління фінансами домогосподарств в

умовах ринку?

2. Які основні статті доходів і витрат домогосподарств?
3. Яку роль відіграють фінанси домогосподарств у фінансовій системі держави?

Термінологічний словник

Бюджет домогосподарства - сукупність економічних відносин з приводу формування розподілу та використання особистих грошових фондів з метою задоволення потреб окремого домогосподарства.

Грошові доходи домогосподарства - сукупність грошових і натуральних (у грошовій оцінці) надходжень, одержаних членами домогосподарства у вигляді заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, доходів від власності, отриманих у вигляді відсотків, дивідендів, цінних паперів, доходів від продажу майна, пенсії, стипендії, соціальної допомоги, грошові допомоги від інших осіб тощо.

Домогосподарство - сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують і витрачають кошти.

Заощадження - частина грошових доходів населення, яка не витрачається на споживання і призначена для забезпечення потреб у майбутньому.

Прожитковий мінімум - вартісна величина набору продуктів харчування, достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Фінанси домогосподарств - соціально-економічні грошові відносини щодо формування та використання фондів фінансових ресурсів з метою задоволення особистих потреб громадян.

Фінансові ресурси домогосподарства - грошові кошти (власні та залучені), що перебувають у його розпорядженні та призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного роду витрат.

Тема 13. Страхування. Страховий ринок.

План.

1. Економічна необхідність і роль страхування в забезпеченні безперервності суспільного виробництва.
2. Особливості фінансових відносин у сфері страхування.
3. Форми страхових фондів і організація страхування.
4. Види особистого обов'язкового і добровільного страхування.
5. Страховий ринок: його структура та учасники.

Мета: засвоїти теоретичні знання про сутність і види страхових ризиків і страхового захисту; дослідити необхідність виникнення страхування, його функцій, принципів і видів; розглянути основні характеристики страхового ринку України.

Набути практичних навичок розрахунку сум страхового відшкодування.

Завдання

Завдання 1. Дійсна вартість майна підприємства становить 200 млн грн., страхова сума - 100 млн гривень. Внаслідок пожежі знищено майна на суму 80 млн гривень. Розрахуйте суму страхового відшкодування, яку повинен отримати страховальник.

Методичні рекомендації: сума страхового відшкодування для страховальника визначається за формулою: $CB = Зб \times (CC : ДВО)$, де CB - сума страхового відшкодування; $Зб$ - сума збитку; CC - страхова сума; $ДВО$ - дійсна вартісна оцінка об'єкта.

Завдання 2. Автомобіль застрахований на суму 100 тис. гривень. Умовами страхового договору передбачено франшизу 10 %. Розрахуйте розмір страхових виплат за умовної та безумовної франшизи у випадках: якщо сума збитку страховальника становить 8 600 грн.; якщо сума збитку становить 45 000 гривень.

Методичні рекомендації: загальне правило умовної та безумної франшизи: збитки в межах франшизи не відшкодовуються взагалі.

Правило умовної франшизи: при перевищенні збитку над франшизою вона не

враховується, і збиток оплачується у повному розмірі, тобто якщо $Z_b > \Phi_r$, то $C_v = Z_b$.

Правило безумовної франшизи: при перевищенні збитку над франшизою його величина зменшується на розмір франшизи, тобто якщо $Z_b > \Phi_r$, то $C_v = Z_b - \Phi_r$.

Завдання 3. На основі даних, оприлюднених на сайті Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг щодо страхової діяльності в Україні, проведіть аналіз показників діяльності страхових компаній та ефективності різних видів страхування.

Теми рефератів:

1. Форми і методи страхового захисту.
2. Страхування майна юридичних і фізичних осіб, його види і форми.
3. Страхування кредитних і фінансових ризиків.
4. Особисте страхування, його сутність і значення в забезпеченні соціального захисту громадян.
5. Класифікація страхування за об'єктами і за ознакою ризику.
6. Необхідність і роль перестраховання в забезпеченні сталості страхових операцій.
7. Організаційні форми існування страхових компаній.
8. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні.
9. Ліцензування страхової діяльності.
10. Розвиток страхового ринку в Україні.

Питання для самоконтролю:

1. Які суттєві ознаки характеризують специфічність категорії страхування?
2. У чому економічна сутність страхування?
3. Які функції властиві страхуванню?
4. Хто є суб'єктами страхування?
5. Що включають страхові відносини?
6. У яких формах створюються страхові фонди?
7. У чому полягає сутність самострахування?
8. Яким чином здійснюється централізоване страхове забезпечення?
9. В яких формах може проводитись страхування?
10. Як класифікується страхування залежно від об'єктів страхових відносин?
11. Як забезпечується державне регулювання страхового ринку?

Термінологічний словник

Співстрахування - особливий вид спільної діяльності страховиків, предмет договору страхування якого може бути застрахований за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками.

Страховий ринок - особливе соціально-економічне середовище, частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист (страхова послуга) і формуються попит і пропозиція на неї, а також інфраструктура та конкуренція.

Страховики - фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на провадження страхової діяльності.

Страховальники - юридичні особи та дієздатні фізичні особи, які уклали зі страховиками договори страхування або є страховальниками відповідно до законодавства України.

Страхова сума - грошова сума, у межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку.

Страхова виплата - грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування у разі настання страхового випадку.

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) - плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Страховий тариф - ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

Страхове відшкодування - страхова виплата, яка здійснюється страховику межах страхової суми за договорами майнового страхування та страхування відповідальності у разі настання страхового випадку.

Страхові брокери - юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та провадять за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник.

Страхові агенти - фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані зі здійсненням страхових виплат і страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють у його інтересах за винагороду на підставі договору доручення зі страховиком.

Договір страхування - письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Перестраховання - страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, у якій він зареєстрований.

Тема 14. Фінансовий ринок

План

1. Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації і розподілі фінансових ресурсів.
2. Суб'єкти фінансового ринку.
3. Призначення і структура фінансового ринку
4. Характеристика основних сегментів фінансового ринку

Мета: засвоєння та поглиблення теоретичних знань щодо особливостей функціонування фінансового ринку, його функцій, складу та суб'єктів, специфіки організації ринку цінних паперів і фондових бірж, отримання практичних навичок з розрахунку курсу акцій.

Завдання

Завдання 1. Обчисліть номінальну ціну акцій, якщо статутний капітал акціонерного товариства становить 4 586 тис. грн., а кількість простих акцій - 18 344 000 шт.

Завдання 2. Акція номіналом 10 грн. придбана за курсом 115 %. Ставка дивідендів - 16 % річних. Визначте дивіденд, сукупний дохід і сукупну прибутковість.

Завдання 3. Акція номінальною вартістю 450 грн. придбана на фондовій біржі за 730 грн. і через рік реалізована, що дозволило їй власнику повернути 30 % початково інвестованих коштів. Ставка дивідендів - 19 % річних. Визначте курс акцій на момент продажу.

Завдання 4. Акціонерним товариством зареєстровано 10 000 простих акцій, з яких 9 100 було продано. Через декілька місяців товариство викупило в інвесторів 1 500 акцій. Згідно з рішенням загальних зборів акціонерів розмір дивідендного фонду за результатами звітного року становив 25 % чистого прибутку - 380 тис. гривень. Визначте суму чистого прибутку та дивідендів у розрахунку на одну акцію.

Завдання 5. Статутний капітал акціонерного товариства розміром 15 723 тис. грн. розподілений на 62 892 000 простих і 1 000 привілейованих акцій. Фіксована ставка дивіденду за привілейованими акціями становить 20 %, обсяг прибутку до розподілу між акціонерами дорівнює 10 674 тис. гривень. Розрахуйте суму дивідендів, яку одержали

власники простих і привілейованих акцій.

Теми рефератів:

1. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні.
2. Фондовий ринок як найважливіший сегмент фінансового ринку.
3. Біржовий і позабіржовий ринок цінних паперів.
4. Види цінних паперів та їх характеристика.
5. Правове регулювання фондового ринку.
6. Фондова біржа та її функції.
7. Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи.
8. Основні види фінансових послуг.
9. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Питання для самоконтролю:

1. Що є об'єктивною передумовою функціонування фінансового ринку?
2. В чому полягає економічна сутність фінансового ринку?
3. Що являє собою фінансовий ринок з організаційної сторони?
4. Які існують складові фінансового ринку?
5. За якими ознаками структурується фінансовий ринок?
6. Що являє собою ринок грошей?
7. Яке призначення фондового ринку?
8. В чому відмінність між первинним і вторинним фондовим ринком?
9. Які інструменти використовуються на ринку цінних паперів?
10. Як класифікуються акції?
11. Які види облігацій Ви знаєте?
12. Які функції виконує фондова біржа?
12. Що таке ринок фінансових послуг і хто є його учасниками?

Термінологічний словник

Акція - іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, зокрема право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів і право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством.

Борговий цінний папір - цінний папір, що посвідчує відносини позики і передбачає зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання.

Брокерська діяльність - діяльність щодо укладання угод з цінними паперами на основі договорів комісії або доручення.

Валютний ринок - сектор грошового ринку, де здійснюється купівля-продаж валюти шляхом обміну однієї валюти на іншу з метою обслуговування зовнішньоекономічних відносин, міжнародних розрахунків та інших цілей суб'єктів валютного ринку.

Вексель - цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Дилерська діяльність - укладання професійним учасником фондового ринку договорів з купівлі-продажу цінних паперів від свого імені і за свій рахунок шляхом публічного оголошення цін купівлі-продажу цінних паперів.

Інвестиційний сертифікат - це цінний папір, який випускається виключно інвестиційним фондом чи інвестиційною компанією і дає право його власнику на отримання доходу у вигляді дивідендів.

Індивідуальні учасники - фізичні особи, які мають певні права та зобов'язання на фінансовому ринку згідно з чинним законодавством. Ними можуть бути громадяни певної держави, особи без громадянства та іноземні громадяни.

Інституціональні учасники - юридичні особи, які не є органами державного регулювання. До них належать підприємства, організації, товариства, компанії, фонди. Ці учасники мають відокремлене майно, певні права й обов'язки, розрахункові рахунки в

банку, мають змогу виступати від свого імені.

Інфраструктура фінансового ринку - сукупність установ і організацій, які обслуговують учасників фінансового ринку з метою підвищення ефективності здійснюваних ними операцій і забезпечують процес безперервного функціонування фінансового ринку.

Іпотечні цінні папери - цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям і які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів.

Міжбанківський ринок - частина грошового ринку, на якому тимчасово вільні грошові ресурси банківських установ залучаються та розміщуються ними між собою у формі міжбанківських кредитів і депозитів на короткі терміни.

Обліковий ринок - ринок, на якому під час укладання угод в обігу перебувають високоліквідні активи (векселі, чеки).

Ощадний (депозитний) сертифікат - цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання із закінченням встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Пайові цінні папери - цінні папери, які посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів), надають власнику право на участь в управлінні емітентом і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента.

Похідні цінні папери - цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів.

Приватизаційні цінні папери - цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду.

Ринок середньо- та довгострокових банківських кредитів (кредитний ринок) - частина ринку капіталів, де продаються та купуються грошові кошти (кредитні ресурси) на тривалий строк (понад один рік) на певних умовах у формі надання позик під зобов'язання позичальників повернути кошти та сплатити відсотки у встановлені терміни.

Ринок цінних паперів - частина ринку капіталів, на якому об'єктом фінансових операцій є цінні папери.

Товаророзпорядчі цінні папери - цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах.

Фінансовий ринок - сфера економічних відносин між суб'єктами ринку в процесі формування та реалізації попиту і пропозиції фінансових активів.

Цінні папери - документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передання прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Тема 15. Фінансовий менеджмент

План.

1. Теоретичні й організаційні основи фінансового менеджменту.
2. Управління грошовими потоками, активами і пасивами підприємства.
3. Сутність і цілі внутрішньофірмового фінансового прогнозування та планування
4. Сутність, завдання та методи аналізу фінансових звітів підприємства.

Мета: з'ясувати сутність фінансового менеджменту, його значення в реалізації управління фінансами на макро- та макrorівнях; виявити основні засади організації управління фінансами; охарактеризувати завдання та функції вищих законодавчих і виконавчих органів державної влади і управління з загального управління фінансами; дати характеристику процесу організації фінансового планування та фінансового контролю;

набути практичних навичок з аналізу складу та структури основних балансів держави.

Завдання

Завдання 1. Проаналізувати склад і структуру балансу грошових доходів та витрат населення за останні п'ять років.

Завдання 2. Проаналізувати склад і структуру балансу фінансових ресурсів і витрат держави за останні п'ять років.

Теми рефератів:

1. Система забезпечення фінансового менеджменту.
2. Напрями оптимізації структури капіталу на підприємстві.
3. Методи оцінки й управління інвестиціями на підприємстві.
4. Основні ризики у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання та методи їх нейтралізації.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення фінансовому менеджменту.
2. Які основні завдання фінансового менеджменту на підприємстві?
3. Назвіть основних суб'єктів фінансового менеджменту.
4. Охарактеризуйте об'єкти фінансового менеджменту.
5. В чому полягає зміст управління грошовими потоками на підприємстві?
6. Розкрийте зміст управління активами і пасивами підприємства.
7. Які напрями оптимізації структури капіталу підприємства Ви знаєте?
8. Які методи фінансового аналізу Ви можете назвати?

Термінологічний словник

Баланс фінансових ресурсів і витрат держави - комплексний документ-прогноз, у якому відображається обсяг фінансових ресурсів і напрямки їх використання в усіх секторах економіки (державного та приватного секторів функціонування господарських суб'єктів).

Управління - сукупність прийомів і методів цілеспрямованої дії на конкретний об'єкт для досягнення відповідного результату.

Фінансовий апарат - сукупність організаційних структур, які здійснюють управління фінансами.

Фінансове планування - науково обґрунтований процес визначення джерел створення та напрямків використання фінансових ресурсів в економіці держави з метою забезпечення економічного і соціального розвитку.

Фінансове регулювання - діяльність, спрямована на зміну кількісних і якісних показників фінансових процесів у економіці (держави, галузі, підприємства) через механізми надання або вилучення фінансових ресурсів.

Фінансове стимулювання пов'язане з забезпеченням розвитку тих процесів і явищ, які мають в економіці країни пріоритетне значення або які за інших однакових умов мають недостатньо сприятливі умови для розвитку.

Фінансовий контроль - цілеспрямована діяльність уповноважених органів (органів законодавчої та виконавчої влади), а також спеціально створених фінансових закладів і установ та суб'єктів незалежного контролю з забезпечення виконання суб'єктами господарювання встановлених норм і методів організації фінансових відносин, аналізу їх ефективності та розробки пропозицій щодо їх удосконалення.

Фінансовий менеджмент підприємницьких структур - комплексна система принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл і використання фінансових ресурсів підприємства й організацію його грошових потоків з метою досягнення оперативно-тактичних і стратегічних цілей.

Фінансовий план - документ, у якому вказують планові показники в грошовій формі і який обґрунтовує рух фінансових ресурсів на визначений період.

Фінансовий прогноз - науково обґрунтоване передбачення фінансових операцій чи процесів, з допомогою якого визначається фінансова стратегія держави або суб'єкта господарювання.

Література

1. Бюджетний кодекс України (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України 2010, N 50-51, с.572
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року, № 2755.
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. №2464-VI.
4. Закон України «Про державний бюджет на 2013 рік» // rada.gov.ua
5. Азаренкова Галина Михайлівна, Борисенко Ірина Іванівна. Фінанси: практикум. — К. : Знання, 2008. — 279с.
6. Артус Мирослав Миколайович. Фінанси: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Європейський ун-т. — К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2005.—197с.
7. Базилевич Віктор Дмитрович, Баластрик Лариса Олександрівна. Державні фінанси: Навч. посібник / Віктор Дмитрович Базилевич (заг.ред.). — 2-ге вид., доп. і перероб. — К. : Атіка, 2004. — 368с.
8. Близнюк Оксана Павлівна, Лачкова Людмила Іванівна, Оспіщев Віктор Іванович, Бубенко І. В., Кривошей В. В. Фінанси: Навч. посібник / Віктор Іванович Оспіщев (ред.). — К. : Знання, 2006. — 415с.
9. Василик О.Д. Теорія фінансів. Підручник. - К.: НІОС, 2003
10. Василик Остап Дмитрович, Павлюк Клавдія Василівна. Державні фінанси України: підруч. для студ. екон. спец. ВНЗ / Київський національний ун-тім. Тараса Шевченка. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 606с.
11. С.В.Каламбет, С.В.Іванов, Ю.В.Півняк Фінанси: Навчальний посібник – Дніпропетровськ, 2014. – 312с.

Навчально - методичне видання

Методичні матеріали для забезпечення практичних занять з дисципліни ФІНАНСИ для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» 051 «Економіка»

Укладач В.П. Братюк

“ФІНАНСИ”

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>